

Ανοικτά Διαδικτυακά Σεμινάρια
Σύγχρονα Θέματα στην Εκπαίδευση και στην Εκπαιδευτική Πολιτική

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

5 Μαρτίου 2025

Η συνεργατική παιδαγωγική σαν απάντηση της βίας στο σχολείο

Μαρία Παγώνη
Καθηγήτρια στις Επιστήμες της Αγωγής

Πανεπιστήμιο της Λιλ
Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας της Λιλ (CIREL)

Πλάνο της εισήγησης

- **Η θέση της βίας στο σχολείο σήμερα : το παράδειγμα της Γαλλίας**
- **Μέτρα καταστολής και ασφάλειας που προτείνονται από την κυβέρνηση της Γαλλίας για την εξασφάλιση ενός καλού σχολικού κλίματος**
- **Ερωτήματα που τίθενται για την ηθική και πολιτική αγωγή στο σχολείο**
 - Φιλοσοφική προσέγγιση
 - Ψυχολογική προσέγγιση
 - Παιδαγωγική προσέγγιση
- **Τα μαθητικά συμβούλια, θεμέλια λίθου της εκπαίδευσης στη δημοκρατία**
 - Η οργάνωση των μαθητικών συμβουλίων
 - Οι τρεις λειτουργίες των μαθητικών συμβουλίων
- **Μια συνεργατική έρευνα**
- **Συμπεράσματα**
- **Βιβλιογραφικές αναφορές και παιδαγωγικό υλικό**

Η θέση της βίας στο σχολείο σήμερα : το παράδειγμα της Γαλλίας

- Από στατιστική άποψη, **η αύξηση της βίας στο σχολείο τα τελευταία χρόνια δεν είναι αποδεδειγμένη***.
 - Οι έρευνες δείχνουν ότι **η σχολική βία σχετίζεται με συγκεκριμένες μεταβλητές** (κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των σχολείων και των μαθητών, φύλο ..) και ότι **οι μορφές της εξελίσσονται***.
 - Αν και στατιστικά η βία δεν αυξάνεται, στον γαλλικό χώρο παρατηρούνται τα τελευταία πέντε χρόνια **πολλά βαριά βίαια περιστατικά** τόσο μεταξύ μαθητών/τριών, κυρίως εφήβων, όσο και ενάντια σε καθηγητές/τριες **από τα οποία κάποια ήταν μοιραία**.
 - Οι έρευνες επισημαίνουν **ένα γενικότερο αίσθημα ανασφάλειας** μέσα στο σχολείο και στον περίγυρό του, που βιώνεται τόσο από τους μαθητές-τις μαθήτριες όσο και από τις/τους εκπαιδευτικούς.
- https://www.francetvinfo.fr/societe/education/primaire-college-lycee-les-violences-dans-les-etablissements-scolaires-sont-elles-en-augmentation_6478412.html
 - <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376323/9789289060929-eng.pdf?sequence=2#:~:text=This%20report%2C%20Volume%202%20in%20the%20series%2C%20focuses,and%20regions%20in%20Europe%2C%20central%20Asia%20and%20Canada>.
 - Rakotobe M., 2024, "Les signalements d'incidents graves dans les écoles publiques et les collèges et lycées publics et privés sous contrat en 2022-2023", Note d'information, n°24.04 DEPP.
 - Fréchou H., 2023, "Résultats de l'enquête Sivis 2021-2022 auprès des écoles publiques et des collèges et lycées publics et privés sous contrat", Note d'Information, n° 23.02, DEPP.

Μέτρα καταστολής και ασφάλειας που προτείνονται από την κυβέρνηση της Γαλλίας για την εξασφάλιση ενός καλού σχολικού κλίματος

- *Καταγραφή οποιασδήποτε μορφής βίας ή απειλής, σωματικής ή λεκτικής*
- *Αμεση υποστήριξη και φροντίδα των θυμάτων*
- *Ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας μέσα στα σχολεία*

Ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας μέσα στα σχολεία, κάποια παραδείγματα

- Απο τον Ιανουάριο 2025 : **150 επιπλέον σχολικοί σύμβουλοι και 600 εκπαιδευτικοί βοηθοί** θα προσληφθούν στα γυμνάσια και λύκεια που παρουσιάζουν αυξημένους κινδύνους από άποψη σχολικού κλίματος.
- Πρόταση υπό εξέταση από την κυβέρνηση για να εφαρμοστούν **πειθαρχικά συμβούλια ήδη από το δημοτικό σχολείο**.
- «**Αιφνιδιαστικές έρευνες τσαντών**» θα οργανωθούν από την άνοιξη δήλωσε η Υπουργός παιδείας τον φεβρουάριο του 2025 με αφορμή το γεγονός ότι ένας νέος 17 ετών πληγώθηκε βαριά απο μαχαίρι στην αυλή του σχολείου του στα προάστια του Παρισιού.
- **Πειραματική απομάκρυνση του τηλεφώνου των μαθητών/τριών στα γυμνάσια** (το 2024, 199 γυμνάσια εφαρμόζουν πειραματικά αυτό το μέτρο που αφορά πάνω απο 50 000 μαθητές)

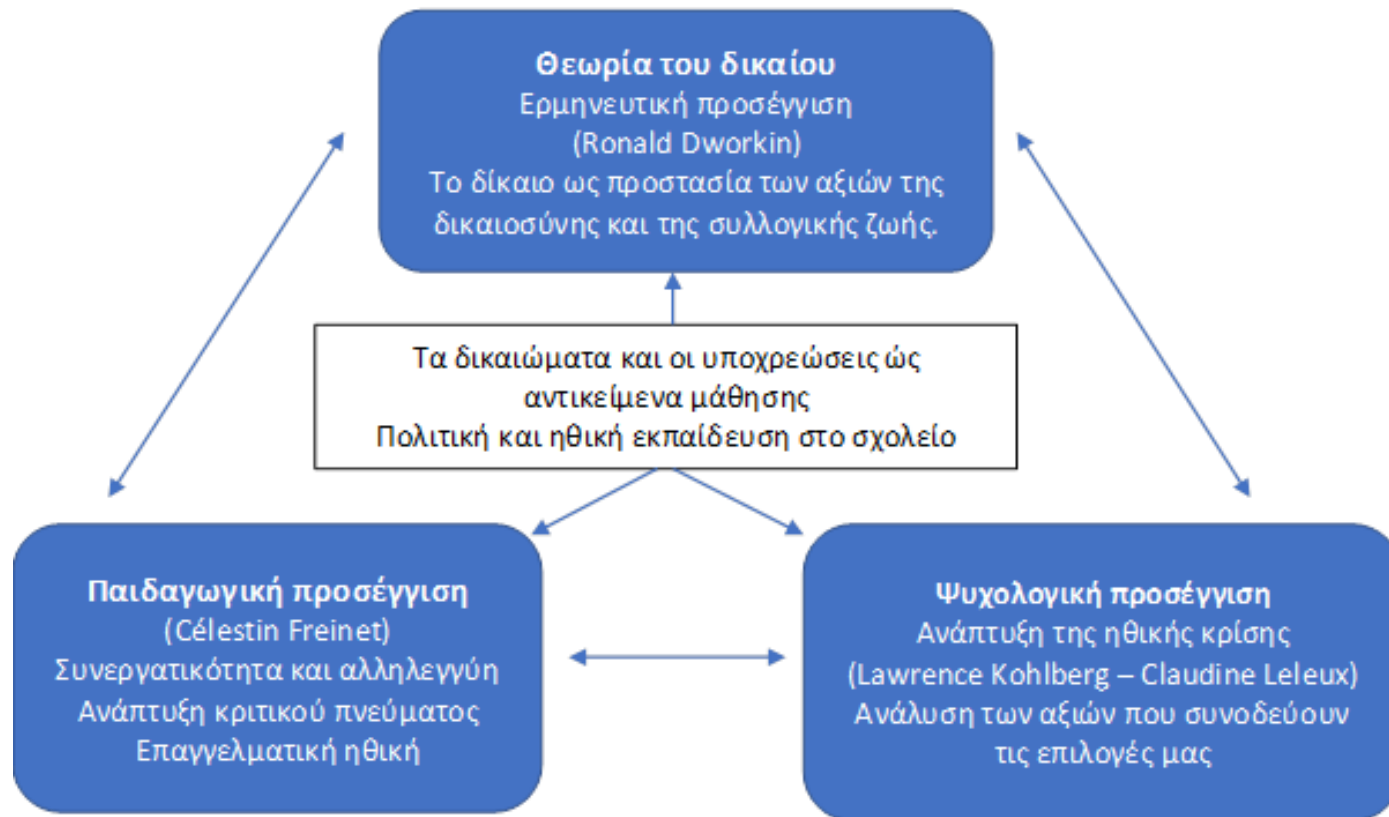
Ετσι, παρά το γεγονός ότι στην ιστοσελίδα του υπουργείου επισημαίνονται εφτά άξονες βελτίωσης του σχολικού κλίματος που σχετίζονται με την ποιότητα της ζωής στο σχολείο και την συνοχή της εκπαιδευτικής ομάδας,*

τα μέτρα τα οποία πρακτικά παίρνει η κυβέρνηση είναι περισσότερο μέτρα καταστολής, απαγόρευσης και πειθαρχίας που δεν αρκούν για να λύσουν το πρόβλημα της εκπαίδευσης του αυριανού πολίτη.

Ερωτήματα που τίθενται για την ηθική και πολιτική αγωγή στο σχολείο

- Η ηθική και πολιτική αγωγή στο σχολείο **δεν μπορεί να βασιστεί μόνο σε μέτρα πειθαρχίας και καταστολής** αλλά χρειάζεται ένα πλαίσιο που θα βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς σ' αυτό το έργο.
- Πρόκειται για ένα **πλαίσιο αναφοράς** το οποίο βοηθάει τους εκπαιδευτικούς να οριοθετήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μαθητών, τη θέση τους στα όργανα λήψης αποφάσεων αλλά και τους μαθησιακούς στόχους που μπορούν να διέπουν την συμμετοχή των μαθητών στην διαχείριση των σχολικής κοινότητας.
- Η υπόθεσή μας είναι ότι χρειάζεται μια **διδακτική προσέγγιση του νόμου και της θεωρίας του δικαίου στο σχολείο** η οποία μπορεί να αποτελέσει την βάση τόσο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών.

Πλαίσια αναφοράς για την ηθική και πολιτική εκπαίδευση στο σχολείο

Φιλοσοφική προσέγγιση

- **Δύο βασικές προσεγγίσεις του δικαίου** (Robert 1999, Audigier & Lagelée 1996) :
- **Η θεωρία του Hans Kelsen** (1881 - 1973) ο οποίος θεωρεί ότι το δίκαιο είναι ένα σύνολο κανόνων που εκφράζονται μέσα από επίσημα κείμενα καλά ιεραρχημένα, συνδέονται μεταξύ τους με λογικές σχέσεις και τους οποίους αρκεί να εφαρμόσουμε. **Πρόκειται για μια θετικιστική προσέγγιση του δικαίου που βασίζεται στην πειθαρχία και την εφαρμογή των κανόνων κατά γράμμα.**
- **Η θεωρία του Ronald Dworkin** (1931 – 2013) ο οποίος θεωρεί ότι το δίκαιο δεν εξαντλείται σε ένα σύστημα κανόνων αλλά αποτελείται από αξίες από τις οποίες η πιο θεμελιώδης είναι η δικαιοσύνη και η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η δουλειά του ειδικού (του δικηγόρου ή του δικαστή ή και του θεσμοθέτη) είναι να εφαρμόσει τους κανόνες ώστε να έρθει όσο πιο κοντά γίνεται στις αρχές-αξίες που διέπουν το δίκαιο. **Πρόκειται για μια ερμηνευτική προσέγγιση του δικαίου.**

Σημασία για την εκπαίδευση του πολίτη

Αυτή η διαφορά είναι σημαντική γιατί μας οδηγεί να σκεφτούμε ποιο είδος δικαίου θέλουμε να εφρμόσουμε στο σχολείο και ποια είναι η προσέγγιση των κανόνων που θέλουμε να επιλέξουμε :

- ***οι κανόνες ως σύστημα πειθαρχίας και καταστολής που πρέπει να εφρμόζονται κατά γράμμα,***
- ***οι κανόνες ως σύστημα προστασίας κάποιων αξιών** (ιδιαίτερα της δικαιοσύνης και της συλλογικής ζωής) και ως αφορμή προβληματισμού για τις αξίες που διέπουν την ζωή της κοινότητας.*

Ψυχολογική προσέγγιση

- **Θεωρία του Lawrence Kohlberg** (Kohlberg 1981, 1984, Leleux 2005, 2009, Pagoni 2017) ο οποίος ορίζει μια σειρά από στάδια που δείχνουν **την εξέλιξη της ηθικής κρίσης του ατόμου**.
- Αυτή η εξέλιξη βασίζεται στην διαφοροποίηση ανάμεσα στους συμβατικούς κανόνες και τις αξίες καθώς και στην αυτονομία της ηθικής κρίσης, με βάση έννοιες - αξίες που γίνονται όλο και πιο γενικευμένες.
- Αυτή η προσέγγιση μας οδηγεί να σκεφτούμε τις αξίες που προβάλλουμε με τις πράξεις μας και τις επιλογές μας ή τα επιχειρήματά μας, να σκεφτούμε τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους και να τις κάνουμε αντικείμενο σκέψης τόσο για μας όσο και για τους μαθητές.

Ενα παράδειγμα διαφορετικών αξιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν μια υποχρέωση ή μια επιλογή μας

- **Φόβος της τιμωρίας** : πρέπει να τακτοποιήσω το δωμάτιό μου γιατί αλλιώς η μαμά μου θα με τιμωρήσει.
- **Προσωπικό συμφέρον** : πρέπει να τακτοποιήσω το δωμάτιό μου γιατί έτσι η μαμά θα είναι ευχαριστημένη μαζί μου και θα με πάει βόλτα.
- **Αγάπη και συμπόνια για τον άλλον** : πρέπει να καθαρίσω το δωμάτιό μου για να βοηθήσω την μαμά μου, είναι ήδη αρκετά κουρασμένη.
- **Συνέπειες στην συλλογική ζωή** : πρέπει να καθαρίσω το δωμάτιό μου γιατί ζούμε σε ένα κοινό σπίτι όπου ο καθένας συμμετέχει στην ποιότητα της συλλογικής ζωής.
- **Υπευθυνότητα και προσωπικό δικαίωμα** : έχω το δικαίωμα να μην συγυρίσω σήμερα το δωμάτιο μου γιατί έχω πολλά μαθήματα, δεσμεύομαι όμως να οργανώσω τον χρόνο μου ώστε να το κάνω μόλις μπορέσω.
- **Γενικευμένη αξία** : θα συγυρίσω το δωμάτιο μου σήμερα γιατί ο σεβασμός του χώρου που μένουμε είναι για μένα πρωταρχικής σημασίας.

Το μοντέλο ηθικής ανάπτυξης του Lawrence Kohlberg

- ***Προσυμβατικό επίπεδο***
 - *Στάδιο 1. Ηθική της τιμωρίας και της υπακοής*
 - *Στάδιο 2. Ατομικιστική ηθική που βασίζεται σε συμφεροντολικές ανταλλαγές*
- ***Συμβατικό επίπεδο***
 - *Στάδιο 3. Ηθική της διαπροσωπικής συμμόρφωσης*
 - *Στάδιο 4. Ηθική κοινωνικής συνείδησης*
- ***Μετα-συμβατικό επίπεδο***
 - *Στάδιο 5. Ηθική του Κοινωνικού Συμβολαίου και των Δικαιώματα*
 - *Στάδιο 6. Ηθική των καθολικών αρχών*

Παιδαγωγικό ενδιαφέρον αυτού του μοντέλου

Αυτή η θεωρία της ηθικής ανάπτυξης μπορεί να είναι ένα σημαντικό εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να διαφοροποιήσει ο ίδιος τα διάφορα επιχειρήματα που προβάλλονται από τους μαθητές και να θέσει τους παιδαγωγικούς του στόχους για τις έννοιες που πρέπει να γίνουν αντικείμενα στοχασμού για τους μαθητές.

Υπάρχει παιδαγωγικό υλικό για παράδειγμα που βασίζεται σε ηθικά δειλήματα και καλεί τους μαθητές να αναλήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν σε κάθε κατάσταση και τις επιλογές που τους δίνονται.

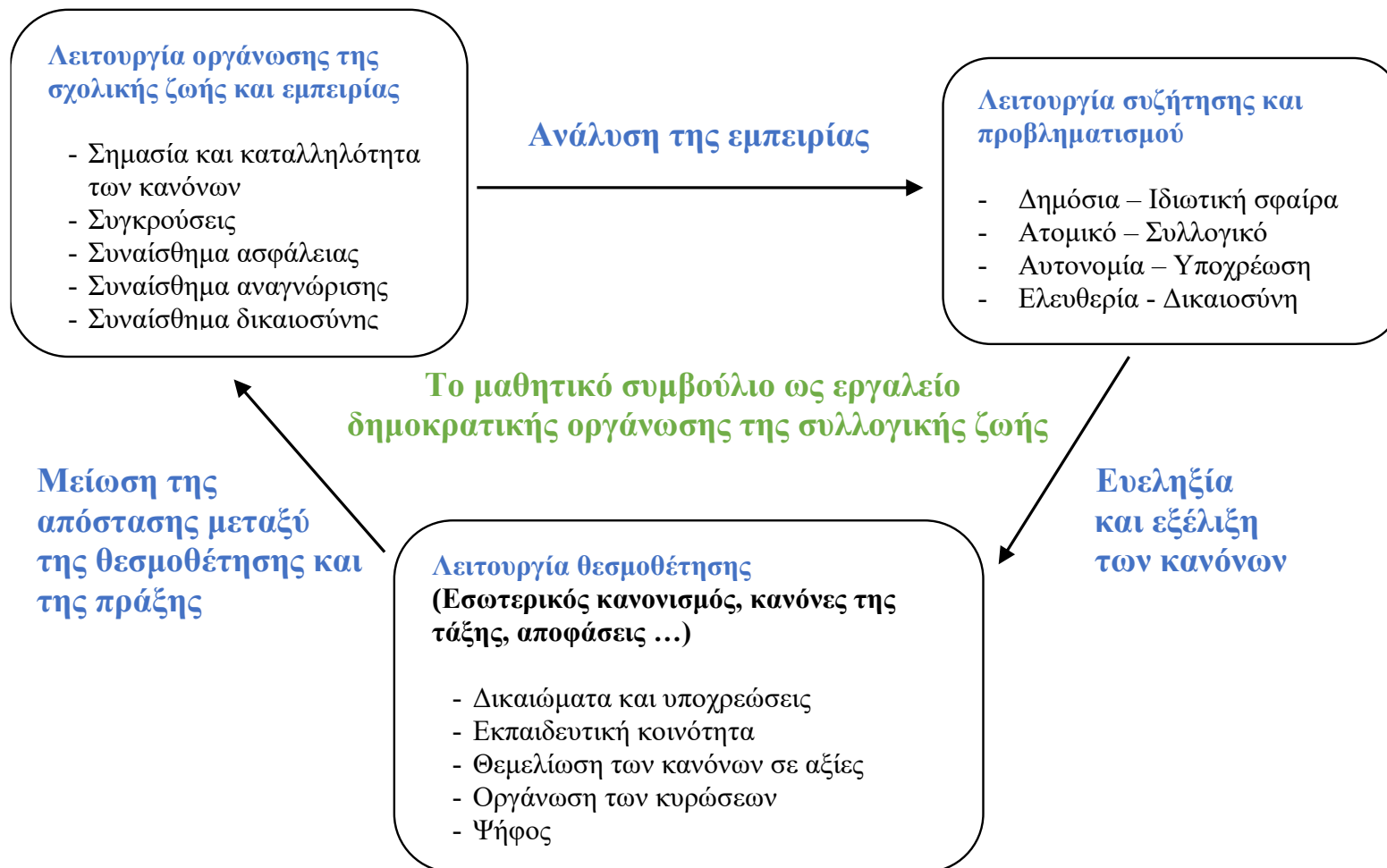
Σε κάθε περίπτωση εκείνο που φαίνεται από αυτό το μοντέλο είναι ότι ο φόβος της τημωρίας δεν είναι επαρκές εργαλείο ηθικής ανάπτυξης.

Τα μαθητικά συμβούλια, θεμέλια λίθος της εκπαίδευσης στη δημοκρατία

- *Η συνεργατική παιδαγωγική, την οποία γνώρισα ιδιαίτερα στήν Γαλλία μέσα από την Παιδαγωγική Φρενέ αλλά και στην Ελλάδα με την δουλειά που γίνεται από το Σκασιαρχείο, βασίζεται στην σύγχρονη της προσέγγιση, σε τρεις αρχές, που διέπουν την αγωγή του πολίτη :*
- ***Στόχευση στις αξίες της συνεργασίας και της συλλογικότητας και όχι του ανταγωνισμού ή του προσωπικού συμφέροντος.***
- *και γενικά των μυνημάτων που μεταδίδονται από τ**Ανάπτυξη του κριτικού πνεύματος των μαθητών απέναντι στην κοινωνία, την πολιτική και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.***
- *Εμφαση στην **επαγγελματική ηθική των εκπαιδευτικών** που περιλαμβάνει : αρμονία θεωρίας και πράξης, εφαρμογή των κανόνων της συλλογικής ζωής που ορίζονται από τους κανονισμούς και τα συμβούλια, αναγνώριση και σεβασμός των προτάσεων και των αναγκών των μαθητών και κινητοποίηση για την υλοποίησή τους.*

Οργάνωση των μαθητικών συμβουλίων

- **Τακτικότητα** (μία φορά την εβδομάδα)
- **Συνάντηση όλης της τάξης με την παρουσία του δασκάλου - καθηγητή**
- **Διαχείριση του συμβουλίου από μαθητές που έχουν αυτή την «υπευθυνότητα».** Και άλλες «υπευθυνότητες» των μαθητών οργανώνουν το συμβούλιο αλλά και γενικότερα τη ζωή της τάξης.
- **Διάφορες κατηγορίες ομιλίας:** «Κάνω κριτική», «Μου αρέσει», «Συγχαίρω», «Προτείνω».
- **Περιορισμός του χρόνου ομιλίας** με τη βοήθεια μιας κλεψύδρας που καθορίζει συγκεκριμένο χρόνο ομιλίας για να δοθεί σε όλους τους μαθητές η δυνατότητα να εκφραστούν.
- **Λήψη αποφάσεων με ψηφοφορία**

Μια συνεργατική έρευνα

Οκτώ συνεδρίες συνεργατικών συμβουλίων μιας τάξης με μικτές ηλικίες (Γ' και Δ' δημοτικού) βιντεοσκοπήθηκαν επί δύο συνεχόμενες σχολικές χρονιές (Pagoni 2009, 2010, 2017, 2018). Το σχήμα είναι το ακόλουθο:

- **Πραγματοποίηση της συνεδρίας που βιντεοσκοπήθηκε.**
- **Αναπαραγωγή του φιλμ σε τρία αντίγραφα:** ένα για τον ερευνητή, ένα για τον εκπαιδευτικό της τάξης και ένα για έναν πεπειραμένο συνταξιούχο εκπαιδευτικό που είναι επιμορφωτής στην παιδαγωγική Φρενέ.
- **Τα τρία μέλη της ομάδας, αφού είδαν κατ' ιδίαν το φιλμ, συναντήθηκαν μετά από 1 – 3 εβδομάδες από την πραγματοποίηση της συνεδρίας. Η οδηγία που τους είχε δοθεί ήταν η ακόλουθη: να εντοπίσετε τις στιγμές που σας φαίνονται σημαντικές για τη δραστηριότητα των μαθητών ή του εκπαιδευτικού, όσον αφορά τον ρόλο του συμβουλίου στην εκπαίδευση του πολίτη.**
- **Ο στόχος είναι να προσδιορίσετε σε τι συνίσταται η εργασία του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο των συμβουλίων τάξης ως προς την μάθηση των μαθητών.**

Οι ρόλοι των μελών της ομάδας είναι οι ακόλουθοι

- **Ο εκπαιδευτικός της τάξης σχολιάζει πρώτος την δραστηριότητά του και τη δραστηριότητα των μαθητών, σύμφωνα με την οδηγία·**
- **Ο εκπαιδευτικός – επιμορφωτής σχολιάζει με τη σειρά του, γεγονός που προκαλεί συνήθως μια συζήτηση. Παίζει έναν σημαντικό ρόλο κινητήριας δύναμης για την ανάπτυξη προβληματισμού σε σχέση με όσα συνέβησαν στην τάξη·**
- **Ο ερευνητής παρεμβαίνει προπάντων για να διασαφηνίσει ή να εμβαθύνει επί των λεγομένων, να επαναδιατυπώσει ή να ζητήσει διευκρινίσεις σύμφωνα με τη μεθοδολογία μιας κλινικής χρήσης ερωτηματολογίου.**

Ο στόχος είναι διπλός

- **Στόχος παραγωγής γνώσεων** πάνω στις αρχές που διέπουν την ανάλυση ενός συμβουλίου τάξης για έναν πεπειραμένο εκπαιδευτικό, ειδικό στην παιδαγωγική Φρενέ.
- **Στόχος επιμόρφωσης του νέου εκπαιδευτικού** που βρίσκεται στα πρώτα βήματα εφαρμογής της παιδαγωγικής Φρενέ.

Αποτελέσματα

- *Η έρευνα έδειξε ότι τα γνωστικά σχήματα που οργανώνουν τις παρεμβάσεις του εκπαιδευτικού συνοψίζονται στο ακόλουθο ερώτημα : **Πώς το συμβούλιο της τάξης συμβάλλει στην ανάπτυξη του παιδιού;***

Ο εκπαιδευτικός απαντάει σε αυτό το ερώτημα με τις ακόλουθες σταθερές αρχές που οργανώνουν τις παρεμβάσεις του :

- 1. Ενθάρρυνση του προβληματισμού και των ερωτημάτων του παιδιού, ώστε να γίνει ενεργός παρατηρητής του περιβάλλοντός του.***
- 2. Ανάλυση της υποκειμενικότητας του δράστη, των κινήτρων του, των συναισθημάτων του και των στάσεων του.***
- 3. Θεματοποίηση και γενίκευση των εννοιών ώστε να μπορούν να μεταφερθούν σε άλλα πλαίσια.***
- 4. Επιβεβαίωση της ειλικρίνειας του παιδιού.***

1. Ενθάρρυνση του προβληματισμού και των ερωτημάτων του παιδιού.

- *Η ενθάρρυνση του προβληματισμού και των ερωτημάτων του παιδιού εντάσσεται στα πλαίσια των βασικών αρχών της παιδαγωγικής Φρενέ και **εγκαθιστά έναν διαχωρισμό ανάμεσα στο σχολείο και στην κοινωνία. Το σχολείο έχει σαν σκοπό την προώθηση των αξιών της συνεργασίας και της συλλογικότητας οι οποίες βρίσκονται όλο και πιο αντιμέτωπες με την κοινωνία του ατομικισμού και του ανταγωνισμού.***
- *Με αυτήν την έννοια **μια από τις βασικές αρχές του σχολείου είναι να φτιάξει πολίτες ικανούς να παρατηρούν το περιβάλλον τους.** Η εκπαίδευση αποσκοπεί λοιπόν στην συνειδητοποίηση του παιδιού ως δράστη και αυτή η συνειδητοποίηση είναι μέρος της ανάπτυξής του:*
- ***« Είτε θέλουμε τα παιδιά να εκφραστούν και αυτό είναι όλο, είτε θέλουμε να εργαστούν και αν εργαστούν τότε θα τα δούμε να εξελίσσονται. »***

2. Θεματοποίηση και γενίκευση των εννοιών ώστε να μπορούν να μεταφερθούν σε άλλα πλαίσια

Ο έμπειρος εκπαιδευτικός επιμένει στην ανάγκη να δημιουργήσουμε μια εμπειρία μέσα στο σχολείο η οποία θα επιτρέψει στο παιδί να στηριχθεί επάνω σε αυτήν με σταθερό τρόπο για να μπορέσει στην συνέχεια να γίνει παρατηρητής του περιβάλλοντος έξω από το σχολείο:

- « Αν έκανες μια κουβέντα πάνω στην ζωγραφική η ερώτηση θα ήταν γιατί ένας ζωγράφος ζωγραφίζει αντί να πούμε να πάει στο εργοστάσιο... τότε είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα μιλούσαν για την εμπειρία που έχουν πάνω στην ζωγραφική θα ήταν δύσκολο να μην αναφερθούν σε αυτήν. Είναι η άποψη του παιδιού. Πρέπει να δεις ποια είναι η άποψή του για να μπορέσεις να στηριχτείς πάνω της με σταθερό τρόπο και μετά να δεις τί απόσταση μπορούν να πάρουν από αυτήν, και αυτό αφορά το κάθε τι που κάνουν, αυτή είναι η δουλειά μας. Αν θέλουμε τα παιδιά να ανακαλύψουν την τέχνη, την ζωγραφική, η ιδέα μας είναι να τα βάλουμε να ζωγραφίσουν ώστε όταν θα πάνε να δουν τους ζωγράφους, να έχουν ήδη μια εμπειρία και να μπορέσουν να αναλύσουν τη ζωγραφική τους... εμείς για αυτό τα βάζουμε να δουλέψουν πάνω στα δικά τους έργα, ώστε όταν τους παρουσιάζουμε μια ζωγραφική να έχουν μια δυναμική αντίδραση, να έχουν κάτι να πούνε. »

3. Ανάλυση της υποκειμενικότητας του δράστη, των κινήτρων του, των συναισθημάτων του και των στάσεων του

Για να αναλύσει ένα πρόβλημα που τίθεται από τους μαθητές, ο έμπειρος δάσκαλος προτείνει στον συνάδελφό του **να μην επιμένει μονάχα στις συνέπειες της ενέργειας**, το οποίο καταλήγει σε μια ηθηκολογία που δεν αγγίζει πραγματικά τους μαθητές, αλλά **να το δει απο την άποψη του δράστη, την υποκειμενικότητα του, τα κίνητρα του.**

Παράδειγμα : Η εξαφάνιση του χαρτιού της τουαλέτας

Ο: Εγώ και ο Ζ κάνουμε κριτική στον Η γιατί τον είδαμε να πετάει το χαρτί της τουαλέτας από τον δεύτερο όροφο και αυτό δεν είναι καλό, γιατί τώρα όταν πάμε στην τουαλέτα του δεύτερου ορόφου δεν υπάρχει χαρτί.

Ζ : Και εγώ κάνω κριτική στον Ι γιατί λέει ότι εγώ και ο Ο πετάξαμε το χαρτί της τουαλέτας.

Β: Εγώ λέω ότι μια φορά ήταν ο Δ και μετά ήταν κάποιος άλλος, δεν ξέρω λοιπόν πόσοι ήταν αλλά νομίζω ότι ήταν δύο.

Λε : Εγώ ήμουν με τον Λ και τον Ο και τον είδαμε την τελευταία φορά που ήταν δίπλα στο παράθυρο, άρχιζε να κάνει έτσι [σηκώνει τα χέρια σαν να θέλει να πιάσει κάτι] και μετά μόλις μας είδε άρχισε να κατεβαίνει προς τα σκαλιά κι έμεινε εκεί για πολλή ώρα.

Λ : Εγώ νομίζω ότι είναι αλήθεια, υπάρχουν πολλοί που λένε ότι έτσι έγινε, εγώ και η Λε και εσύ τον είδαμε και όταν θελήσαμε να το πούμε στον δάσκαλο και μετά ανεβήκαμε, ήταν ακόμα εκάί και νομίζω ότι περίμενε για να το κάνει.

Σα : Εγώ λέω ότι είναι αλήθεια γιατί στην αρχή όταν ανέβηκα υπήρχε ακόμα χαρτί τουαλέτας και μετά είδα τον Η να ανεβαίνει, να πηγαίνει προς την τουαλέτα, σκέφτηκα 'γιατί πηγαίνει συνέχεια στην τουαλέτα, θέλει να κατουρήσει' και ίσως να είναι αλήθεια ότι αυτός είναι που πετάει το χαρτί της τουαλέτας.

../.

Δάσκαλος : Ποιά είναι τώρα η συνέπεια αυτού του προβλήματος; Τρία μεγάλα ρολά ρίχτηκαν από το παράθυρο, ένα ρολό στοιχίζει πάνω από 10 ευρώ, τί συμβαίνει τώρα στην τουαλέτα;

Μα : Δεν μπορούμε πια να πάμε.

Δάσκαλος : Μπορούμε να πάμε αλλά δεν υπάρχει πια χαρτί, οπότε είναι ή δεν είναι καλό το ότι δεν υπάρχει πια χαρτί;

Ολοι: Δεν είναι καλό.

Δάσκαλος : ... τώρα δεν υπάρχει πια χαρτί και η μόνη λύση που βρήκαμε, αφού δεν μπορούμε να βρούμε ποιός το έκανε, και επιπλέον συνεχίζει και αν είναι πολλοί δεν είναι και πολύ μεγάλη εξυπνάδα, η μόνη λύση που βρήκαμε είναι να βγάλουμε τελείως το χαρτί της τουαλέτας.

Μ : Εγώ προτείνω ότι αφού λένε πολλοί ότι ήταν ο Η, να του βάλουμε μια προειδοποίηση και να τον παρακολουθούμε λίγο περισσότερο.

Δάσκαλος: Δεν υπάρχει πια χαρτί τουαλέτας.

Ο: Εγώ τον είδα και τον ρώτησα τί κάνει και δεν μου είπε.

Ρ : Ο Σ με ρώτησε αν ήταν ο Ζ και εγώ λέω ότι δεν ήταν ο Ζ γιατί δεν φτάνει καν να ακουμπήσει το παράθυρο ακόμα κι αν ανέβει πάνω στην λεκάνη, είναι πολύ κοντός και μετά ο Σ μου είπε ‘ α! εσύ είσαι’ και πήγε και το είπε στον κύριο Χ.

../.

Δάσκαλος: Για τί μιλήσαμε λοιπόν τώρα;

Β: Μιλήσαμε για το ότι πετάμε το χαρτί της τουαλέτας και επίσης καμιά φορά πλημμυρίζει, μια φορά πήγα και υπήρχε μια λίμνη νερό και το παράθυρο ήταν ανοιχτό και το έκλεισα.

Δάσκαλος: Τί αφορά το πρόβλημα του χαρτιού στις τουαλέτες;

Ο: εγώ νομίζω ότι είναι σπατάλη και μετά το χαρτί της τουαλέτας λειώνει αργά και εγώ νομίζω ότι δημιουργεί μόλυνση... και μετά δεν είναι καλό... και μετά κι εγώ τον είδα.

Δάσκαλος : Δεν μιλάμε τώρα για το τί είδαμε, μιλάμε για τό τί μιλήσαμε γενικότερα, τι αφορά αυτό το πρόβλημα;

Μ : Αφορά τον σύλλογο γιατί το σχολείο πληρώνει και μετά τα λεφτά μας λείπουν.

Δάσκαλος: Τί είναι λοιπόν ο σύλλογος, ποιόν αφορά;

Ο: αφορά το σχολείο

Δάσκαλος: Και ποιός είναι το σχολείο;

Ολοι : Οι μαθητές.

Δάσκαλος : Είμαστε όλοι, μας αφορά όλους, είναι ο σεβασμός όλων, είναι ζήτημα σεβασμού, σεβασμός των πραγμάτων που ανήκουν στο καθένα και σε όλους, τα πράγματα που ανήκουν στην συλλογικότητα Ο, οκ; Λοιπόν, συνεχίζουμε;

Εκπαιδευτικός: Δεν ξέρω αν ήμουν μαλθακός εδώ...

Εκπαιδευτικός-επιμορφωτής: ειπώθηκε, είναι καλό, είπες ‘γιατί μιλήσαμε;’ Ο Β μιλάει για μόλυνση, περνάμε λίγο παραπάνω, όχι πάρα πολύ αλλά ότι πρέπει, πρέπει την άλλη φορά που κάποιος θα σκάσει ένα μπαλόνι ή που θα σπάσει έναν αθλητικό εξοπλισμό, θα του πείς ‘ωπ! πρόκειται για πράγματα που ανήκουν σε όλους, για συλλογικό υλικό, ανήκει σε όλους οπότε δεν ανήκει σε κανέναν. Γιατί μπορούμε μια χαρά να πούμε ‘ανήκει λοιπόν σε όλους ή δεν ανήκει σε κανέναν;’ γιατί μπορεί κανείς να πει ‘δεν είναι δικό μου’. Ξέρεις; στην τάξη μου είχαμε απαγορέψει τις τσίχλες όχι γιατί δεν είναι ευγενικό αλλά γιατί δεν είχαν όλοι; κι έτσι αυτοί που δεν είχαν ζήλευαν αυτούς που είχαν. Και εδώ το ερώτημα θα μπορούσε να είναι ‘ποιός θα ήθελε να ξετυλήξει το χαρτί τουαλέτας από το παράθυρο του σχολείου μέχρι κάτω;’ Γιατί εντάξει μπορείς να το να το δεις από ηθική άποψη, δηλαδή να αναφερθείς στις υλικές επιπτώσεις αλλά είναι και η άποψη του δράστη ‘κι εγώ θα ήθελα να το κάνω αλλά γιατί συγκρατιέμαι; Και γιατί δεν το κάνουν όλοι; Και θα τιμωρήσουμε κιόλας, γιατί είναι απαραίτητο να τιμωρήσουμε;’ Πάντα αναρωτιέμαι γι’αυτή την ηθική θεώρηση των πραγμάτων που την θεωρούμε σχεδόν ευνόητη ενώ στην ουσία δεν είναι καθόλου. Και μετά, κάποια άλλη μέρα, στα καλλιτεχνικά, μπορεί να σκαρφαλώσουμε όλοι στην σκεπή, και να κολλήσουμε σε όλους τους τοίχους του σχολείου χαρτιά τουαλέτας, γιατί όχι στα πλαίσια ενός καλλιτεχνικού σχεδίου. Το ερώτημα λοιπόν είναι γιατί δεν το κάνουμε όλοι σ’αυτήν την περίπτωση, είναι το θέμα της απαγόρευσης, έχεις ένα πεδίο ελευθερίας και το ερώτημα είναι πώς το διαχειρίζεσαι.

../.

Εκπαιδευτικός: Έτσι που το λες είναι ενδιαφέρον αλλά όταν τους βλέπεις ... δεν μπορώ να φανταστώ ότι μεγάλο μέρος των μαθητών μπορεί να φτάσει σε τόσο αφηρημένη σκέψη, ότι μπορεί να φτάσει σε τέτοιο συλλογισμό χωρίς απο πίσω να υπάρχει μια δικαιολόγηση της πράξης. Ενώ όταν ο δάσκαλος πει 'αυτό είναι πολύ άσχημο' είναι σημαντικό ακόμα και εαν στην ουσία δεν είναι και τόσο άσχημο.

Εκπαιδευτικός-επιμορφωτής: Και από την άλλη όντως δεν είναι και τόσο φοβερό γιατί έτσι κι αλλιώς την άλλη μέρα θα υπάρχει χαρτί τουαλέτας και ακόμα και αν καταλήξουμε να κλείσουμε τις τουαλέτες δεν θα τα πειράξει και πολύ τα παιδιά. Για παράδειγμα την πρώτη χρονιά έγιναν κλοπές στο σχολείο, έγιναν το μεσημέρι, γιατί στην αρχή θέλαμε να είναι τα πάντα ανοιχτά στο σχολείο και να κυκλοφορούμε ελεύθερα και μετά από αυτό που έγινε ανακοινώσαμε επίσημα στις τάξεις ότι θα τις κλειδώνουμε κάθε φορά που θα βγαίναμε. Κι εμείς νομίζαμε ότι θα τα πείραζε τα παιδιά αλλά ζουν σε ένα περιβάλλον όπου όλα είναι κλειδωμένα οπότε δεν τα πείραξε.

4. Επιβεβαίωση της ειλικρίνειας του παιδιού

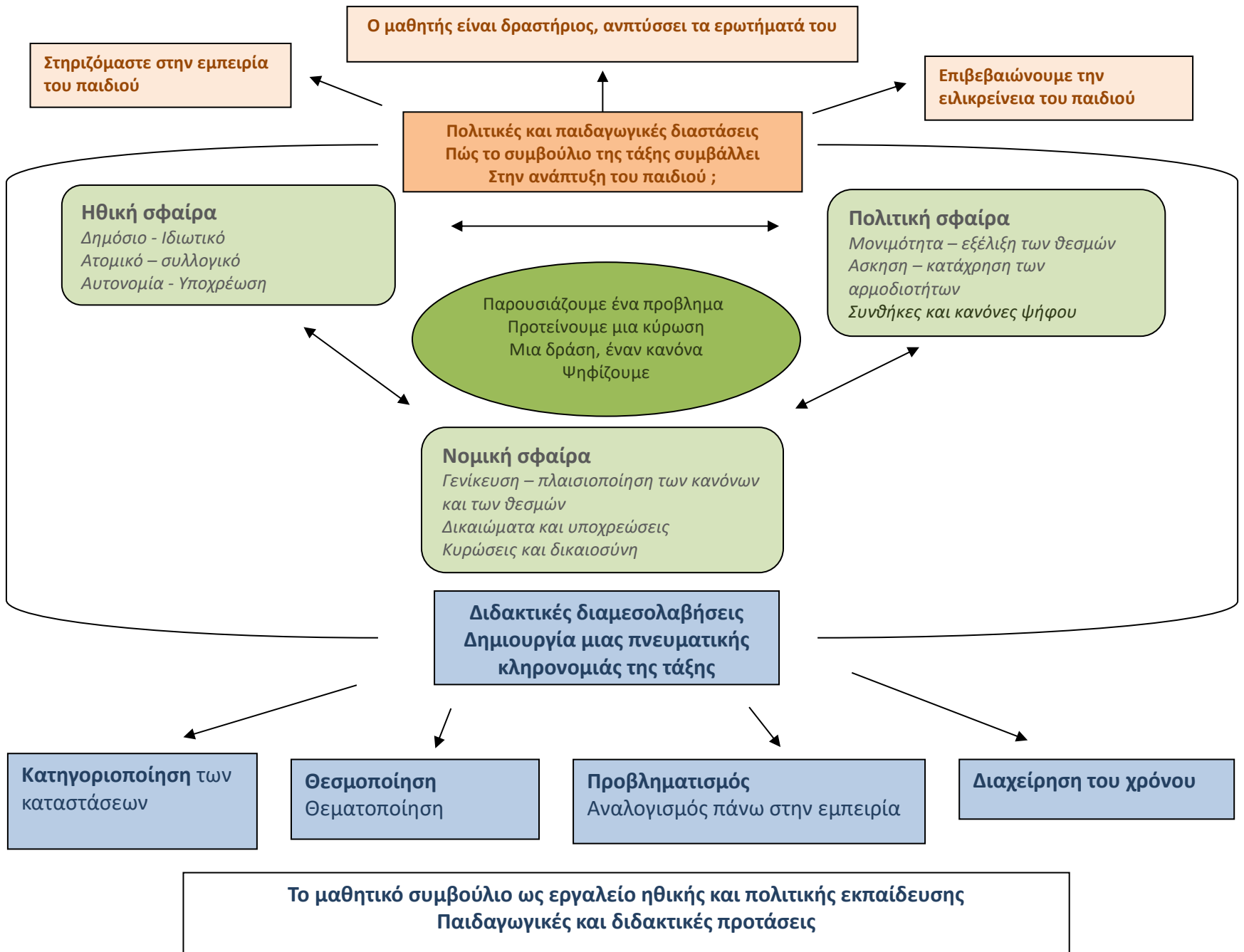
Είναι σημαντικό να εμβαθύνουμε τον λόγο του παιδιού για να δούμε από που έρχεται και που αποσκοπεύει. για να δούμε σε ποιο βαθμό η άποψη που εκφράζει προέρχεται από τους ενηλίκους, την οικογένεια, τα μέσα ενημέρωσης ή ακόμα από τον καθηγητή τον ίδιο :

« Βλέπεις, μπορείς να δεις για παράδειγμα αν δεν δανείζονται στοιχεία από κοινοτυπίες, ή αν υπάρχουν πρωτότυπες ιδέες σε αυτά που λένε, μήπως πρόκειται για ιδέες που τις έχουμε ήδη ακούσει σε κάποια εκπομπή στην τηλεόραση ή διαβάσει στις εφημερίδες... »

Να αναλύσουμε αν θέλει να γοητεύσει τον ενήλικα ή τους συνομηλίκους του και σε ποιο βαθμό η παρέμβασή του συνδέεται με το θέμα της συζήτησης.

Ενα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι μια συνεδρία όπου μια μαθήτρια παίρνει τον λόγο στην αρχή του συμβουλίου (όταν πρόκειται το : « μου αρέσει » - « δεν μου αρέσει ») για να πει ότι αγαπάει πολύ τον δάσκαλο γιατί είναι καλός και εξηγεί πολύ ωραία. Το σχόλιο λοιπόν του επιμορφωτή είναι το ακόλουθο :

« Συχνά αναρωτιέμαι πάνω στις επιπτώσεις που έχουν στα παιδιά η τηλεόραση, τα τηλεπαιχνίδια όπου βλέπουμε ανθρώπους που εκμυστηρεύονται μποροστά στην κάμερα και μιλάνε για τα συναισθήματά τους... οπότε αναρωτιέμαι μήπως κάποια παιδιά χρησιμοποιούν το συμβούλιο για να εξυπηρετήσουν άλλους σκοπούς... ίσως το 'μου αρέσει – δεν μου αρέσει' θα έπρεπε να αφορά μόνο τις δραστηριότητες της τάξης... Την βοηθάει να μεγαλώσει αυτό που λέει ; Οπότε αναρωτιέμαι πάνω στον ρόλο του συμβουλίου. Στην Βουλή οι άνθρωποι παίρνουν τον λόγο για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους;»

Συμπεράσματα - 1

- *Η ηθική και πολιτική εκπαίδευση του παιδιού και του εφήβου δεν μπορούν να περιοριστούν σε μέτρα καταστολής και πειθαρχίας.*
- *Αυτή η εκπαίδευση έχει ηθικές, πολιτικές και νομικές διαστάσεις και πρέπει να βασιστεί σε ένα πλαίσιο αναφοράς το οποίο θα βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να τις οργανώσουν.*
- *Το πλαίσιο αυτό βασίζεται σε τρεις προσεγγίσεις :*
- *φιλοσοφική, που σχετίζεται με το περιεχόμενο των εννοιών που θα διδάξουμε*
- *ψυχολογική, που σχετίζεται με ένα μοντέλο ηθικής ανάπτυξης του παιδιού και του εφήβου και*
- *παιδαγωγική που σχετίζεται με το βίωμα μιας συνεργατικής παιδαγωγικής.*

Συμπεράσματα - 2

- Τα μαθητικά συμβούλια είναι ο βασικός άξονας μιας συνεργατικής παιδαγωγικής και εκπαίδευσης της δημοκρατίας. Είναι ένα εργαλείο εκπαίδευσης του οποίου τα αποτελέσματα εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο θα τον χρησιμοποιήσουμε. Από τον εκπαιδευτικό εξαρτάται αν θα το χρησιμοποιήσει ως εργαλείο εκφοβισμού και πειθαρχίας ή ως εργαλείο ανάλυσης της σχολικής εμπειρίας, θεσμοθέτησης και προβληματισμού.
- Ας σκεφτούμε σ αυτήν την διαδικασία την σχέση μεταξύ έρευνας και εκπαιδευτικής πρακτικής που θα επιτρέψει από τη μια στους εκπαιδευτικούς να αναλύσουν τις πρακτικές τους και να ενταχθούν σε ένα πνεύμα δια βίου ανάπτυξης και εκπαίδευσης και από την άλλη στην έρευνα να θεμελιώσει τα συμπεράσματά της πάνω στην εκπαιδευτική πράξη και πραγματικότητα.

Διαλέξεις που οργανώθηκαν από την ΔΟΕ

- «**Ποια παιδαγωγική και ποιο σχολείο μπροστά στις προκλήσεις του σήμερα; Συνεργατικές πρακτικές μάθησης και διδασκαλίας**». Κυριακή 27 Μαρτίου 2022. Ομιλητής: **Philippe Meirieu**, καθηγητής Επιστημών της Αγωγής στο Πανεπιστήμιο Lumière - Lyon 2, σύνδεσμος (στ; Ελληνικά) : https://youtu.be/1LJSwgS_ZEk
- « **Ποια παιδαγωγική για την εκπαίδευση των μαθητών – μαθητριών μας στη δημοκρατία, την εποχή της τεχνητής νοημοσύνης; »** Σάββατο 15 Φεβρουαρίου 2025. Ομιλητής : **Philippe Meurieu**, καθηγητής των Επιστημών της Αγωγής στο Πανεπιστήμιο Lumière - Lyon 2, Συντονιστής: Χάρης Παπαδόπουλος, εκπαιδευτικός, Παιδαγωγική ομάδα «Σκασιαρχείο», σύνδεσμος (στα Ελληνικά): <https://youtube.com/live/i5bwTPkMsRs?feature=share>
- « **Το συμβούλιο της τάξης και η συνεργατική διαχείριση προβλημάτων που παρουσιάζονται στην καθημερινή σχολική πράξη**» Κυριακή 10 Απριλίου 2022. Ομιλητής : Γιώργος Μόσχος, πρώην Βοηθός Συνήγορος του παιδιού, μέλος της Πρωτοβουλίας για το άρθρο 12, για τα δικαιώματα του παιδιού, σύνδεσμος (στα Ελληνικά): <https://youtu.be/TUcJzhIwOuw>
- Χρήσιμο υλικό για εκπαιδευτικούς στην ιστοσελίδα του Σκασιαρχείου:
https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrkOBosysZn7wEAZ.4M34lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMec2VjA3Ny/RV=2/RE=1742290732/RO=10/RU=https%3a%2f%2fskasiarxeio.wordpress.com%2f/RK=2/RS=gZxlXXG9eBcjck87725UZktHvPo-

Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ... ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΕΝΑΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ, ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΧΟΣ
ΑΣΤΙΑΣΙΑ ΚΑΛΗΣΟΡΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 12

Βιβλιογραφία

Haeberli Ph., Pagoni M., Maulini O. coord., (2017), La participation des élèves, effet de mode ou nécessité ? Editions L'Harmattan.

Morrisette J., Pagoni M., Pepin M. coord. (2017), Les recherches collaboratives en éducation et en formation, revue Phronésis, 2017/1 (Vol. 6, N° 1-2).

Pagoni M. (2009), La participation des élèves en questions. Travaux de recherche en France et en Europe. Carrefours de l'Education, 28, coordonné par M. Pagoni et Ph. Haeberli sur le thème : L'éducation à la citoyenneté en questions, 123-149.

*Pagoni M. (2010), La gestion des conseils de classe à l'école primaire : quelle professionnalité de l'enseignant ? Travail et formation en Education, 5, coordonné par S. Plane sur le thème : De l'activité langagière dans la classe aux gestes professionnels de l'enseignant : convergences et confrontations.
<http://tfe.revues.org/index1124.html>, consulté le 20 avril 2011.*

Pagoni M. (2011). Conceptualisation des règles scolaires et éducation à la citoyenneté au sein des conseils de coopérative, dans Carrefours de l'Education, 31, varia, 177-192.

Pagoni M. coord. (2014). Ecole(s) et culture(s): perspectives internationales. Savoirs scolaires, pratiques sociales et significations . Berne : Peter Lang, collection Transversales.

Pagoni M. (2017), Quels cadres de références pour problématiser les situations dans les conseils de coopérative au cycle 3 ? In Haeberli Ph., Pagoni M., Maulini O. coord., La participation des élèves, effet de mode ou nécessité ? Editions L'Harmattan, 207-217.

Pagoni M. (2018), Education morale, éducation à la citoyenneté en milieu scolaire : quel travail éducatif ? dans Niewiadomski Ch., Remoussenard P. coord. Comprendre le travail éducatif dans sa diversité, Villeneuve d'Ascq : Presses Universitaires du Septentrion, 153-174.